

L. 4182/21/B.P.T.

Do Pana Ministra Spraw Zagranicznych.

w Warszawie.

Szt.Gen./b.Nacz.Dow./znalazł się w posiadaniu oficjalnego sprawozdania Sztabu Generalnego Armji Litewskiej w sprawie wypadków wojskowego konfliktu polsko-litewskiego od 1.lipca 1920 roku do 9.października tegoż roku oraz noty wyjaśniającej Szefa Sztabu Generalnego Armji Litewskiej pułk.Klescinkasa.Zarówno sprawozdanie powyższe, jak i nota, zawierają szereg nieścisłości i fałszów, rzucających zasadniczo mylne światło na przebieg wypadków.To też Sztab Gen.dokumentów powyższych,dla użytku międzynarodowego pisanych, nie może zostawić bez wyczerpującej odpowiedzi.

Już samo zestawienie faktów, dotyczących konfliktu/załącznik Nr.2./oparte na podstawie oficjalnych dokumentów, będących w posiadaniu Szt.Gen.wykazuje, z jednej strony, bezpodstawność zarzutów przez dow.litewskie wysuniętych, z drugiej zaś strony charakteryzuje należycie, więcej niż dwuznaczne, stanowisko tegoż dowództwa w przełomowym dla Polski okresie:-sierpień-wrzesień-październik ubiegłego roku.

W ówczesnym konflikcie litewsko-polskim z wojskowego punktu widzenia wyodrębnić należy 4 poszczególne fazy.

Pierwsza-od 14 lipca 1920/wycofanie wojsk polskich z Wilna/do 28.VIII.pierwsze zetknięcie się oddziałów polskich po kontr-ofensywie warszawskiej z oddziałami litewskimi/

Druga-od 28.VIII./nawiązanie wojskowego kontaktu z Litwą /do 18.IX./zakończenie bezskutecznych rokowań w Kalwarji/.

Trzecia-od 18.IX.do dnia 6.X./wstrzymanie działań bojowych, zgodnie z umową suwalską/.

Ostatnia wreszcie,-zajęcie Wilna przez generała Zeligowskiego i stosunek do Litwy Środkowej.

Każdy z tych okresów posiada odmienną psychologję, odmiennie ukształtowanie warunków, - to też każdy odmienniej ocenie podlega.

FAZA PIERWSZA.- faza odwrotu wojsk polskich; faza najcięższych przejść armji i Państwa. Wojska polskie, pod naporem wroga, zmuszone zostają do opuszczenia wyzwolonych w roku 1919 obszarów b. Wielkiego ks. Litewskiego.

Nota dowództwa litewskiego piętnuje w ostry sposób fakt spóźnionego, rzekomo, powiadomienia Litwy Kowieńskiej o ewakuacji Wilna.

Szt. Gen. W. P. stwierdza, iż ani moralnie, ani faktycznie do komunikowania swych zamierzeń operacyjnych dowództwu litewskiemu nigdy się nie poczuwał. Mowa zaś być ~~nie~~ może tylko o motywach operacyjnych. Wilno, w myśl decyzji Naczelnego Wodza, miało być trzymane do ostatecznej możliwości. Przedwczesne ustąpienie naszych wojsk nastąpiło wskutek nieprzewidzianych komplikacji strategicznych i, częściowo, winy miejscowego dowództwa, pociągniętego w związku z powyższem do odpowiedzialności sądowej.

Co zaś się tyczy powiadomienia dowództwa litewskiego o ewakuacji miasta, to powiadomionem ono zostało niezwłocznie, po ostatecznem powzięciu odnośnej decyzji.

Dowództwo litewskie wyolbrzymia świadomie znaczenie swej, w stosunku do Polski, neutralności, dając niedwuznacznie do zrozumienia, iż koncepcja oficjalnego wypowiedzenia wojny Polsce, w Kownie poważnie musiała być brana w rachubę/ nota lit. p. l. i 4. /.

Zagadnienie to, jako mające charakter par excellence polityczny, kompetencji szt. Gen. nie podlega. Nie może ono jednak nie stwierdzić, iż "neutralność" litewska nie była zupełną i że cały szereg ogólnie znanych faktów, zwłaszcza później ujawnionych/ patrz niżej/, do innego zgoła wniosku doprowadza.

FAZA DRUGA:

Wojska polskie w zwycięskim swym marszu docierają do terenów, obsadzonych w międzyczasie przez wojska litewskie. Pierwsze spotkanie

pod Augustowem dnia 28.VIII.o godz.18..Stanowisko polskie odrazu zarysowuje się widocznie:wracamy do dawnych, prowizorycznie ustalonych już granic/linja marszałka Focha/,z których czasowo,wskutek przemo- cy czynnika trzeciego,zostaliśmy usunięci.Charakterystyka działania ze strony Polski:każdy krok,początkowo,poprzedzają pertraktacje;wy- bitnie zarysowane dążenie do pokojowego osiągnięcia celu./patrz rozk Nacz.Dow.Nr.9344/III.i 9609/III./Stanowisko litewskie:pretensje pol- skie uznane za nieuzasadnione.Pomimo to,początkowo,działanie ustępli- we/opuszczenie Krasnopola,Sejn i Suwałk/.Dopiero 2.IX.po ukończeniu przegrupowania-wystąpienie zaczepne.Wobec wyraźnie widocznych planów ofenzywnych litewskich i wobec danych o współdziałaniu z bolszewi- kami,Nacz.Dow.zezwala na kontrakcję w stosunku do oddziałów litew- skich,zakazując jednak kategorycznie przekraczania linji Focha.

Według ścisłych informacji ze 130.000 bolszewików,którzy przeszli do Prus Wschodnich,tylko 52.000 zostało tam internowanych; reszta przeszła przez terytorjum litewskie i powiększyła walczącą z nami armję czerwoną.

Litwini zostają wyrzuceni z Sejn i Krasnopola.Dnia 13.IX., t.j.w terminie proponowanego przez dowództwo litewskie zawieszenia broni,Litwini ponownie zajmują Sejny,nadając akcji szersze rozmiary /zaangażowanie trzech pułków piechoty/.W myśl propozycji litewskiej, pomimo niekorzystnego dla nas momentu/bezpośrednio po odrzuceniu na linję Czarnej Hańczy/dowództwo polskie zgadza się na zawieszenie broni i wydaje rozkaz Nr.9909/III./.patrz zestawienie:strona 9/. Dowództwo litewskie analogiczny rozkaz wydaje z opóźnieniem.Petra- ktacje w Kalwarji.Stanowisko litewskie:polega ono na forsowaniu t. zw.granicy z 8.grudnia,będacej,choćby ze względów operacyjnych,na tle ówczesnej sytuacji,nie do przyjęcia.Po złożeniu przez delegację polską wyczerpującej deklaracji/zalącznik Nr.4./pertraktacje zosta- ja przerwane.

PLSUDSKI
INSTYTUT
ARCHIWUM
Nowy Jork

577
408

FAZA TRZECIA.

Konflikt polsko-litewski staje na zasadniczo odmiennej płaszczyźnie. Odrzucenie słuszných postulatów polskich wytwarza faktycznie stan zbrojnego konfliktu, uprawniający do energicznego działania. Względy strategiczne domagają się zresztą tego jaknajrychlej: walki na przedpolu Grodna oraz na linii Swisłoczy wskazują na wzrost odporności armji sowieckiej, i na grożące Polsce niebezpieczeństwo ponownej ofensywy bolszewickiej. Współdziałanie Litwinów z bolszewikami zagraża lewej flance. Następuje uderzenie polskie na Sejny, rozbitcie tam konsystujących oddziałów, przemarsz przez klin Sejny-Kalety-Druskienniki, opanowanie mostu na Niemnie, opanowanie Marcinkaniec i Porzecza; Porzecza bronią wspólnie 7.p.p.lit. i dwie sotnie kozaków. Grodno zdobyte 25.IX. Lewe skrzydło zabezpieczone. Bitwa pod Lidą powoduje ostateczną klęskę operującej w tym rejonie armji sowieckiej.

Na skutek propozycji litewskiej, zaaprobowanej przez rząd polski, dnia 29.IX. rozpoczyna się konferencja suwalska. Dnia 30.IX. delegacja polska zgadza się na zaprzestanie działań nieprzyjacielskich na zachód od Niemna.

Wracając do noty uzupełniającej sztabu generalnego litewskiego, należy podkreślić charakterystyczny brak powiązania logicznego i faktycznego pomiędzy punktem 7. i 8. Bezpośrednio od rzekomego rozpoczęcia przez nas akcji wojskowej dnia 20.VIII. i 30.VIII., nota przechodzi do konferencji suwalskiej, pomijając milczeniem pertraktacje w Kalwarji, zerwane wskutek nieprzejednanego stanowiska Litwy. Pułk. Kleszczyński zdaje się zapominać, iż pertraktacje te, a raczej ich uniemożliwienie ze strony litewskiej, są podstawą wszystkich dalszych, tak niemiłych dla armji litewskiej i sowieckiej wypadków.

Nie znajdujemy również ani słowa o współdziałaniu z bolszewikami, przygotowaniach do obrony Grodna i jego rejonu, o wspólnej z bolszewikami obronie Porzecza i t.d. Znajdujemy natomiast ironiczny zwrot; "Wbrew licznym propozycjom rządu litewskiego odnośnie pokojowego ure-

gulowania wzajemnych stosunków, rząd polski woli uregulować sprawę tę orężem i rozpoczyna pierwszy akcje wojskowe między 28. i 30. sierpnia".

Pułk. Kleszczyński widocznie nie wie, iż dnia 28. i 30. VIII. 1920. należą jeszcze do okresu owych przełomowych dni, które decydowały, już nie tylko o losach wojny polsko-bolszewickiej, ale pośrednio i o losach cywilizacji europejskiej. Nacz. Dow. stwierdza, iż w warunkach ówczesnych wszelka zwłoka w działaniu byłaby, strategicznie biorąc, błędem nie do darowania. Zwłokę tę, przez wysuwanie niemożliwych do przyjęcia postulatów, dowództwo litewskie stworzyć usiłowało.

Nieuzasadnionym jest zarzut, rzekomo, domyślnego ze strony delegacji polskiej przewlekania rokowań w Suwałkach. Jest rzeczą naturalną, iż po ostatnich wypadkach, tylekrotnie zabarwionych wroga postawą armji litewskiej wobec walczącej z nadludzkim wysiłkiem armji polskiej, wytworzenie atmosfery wzajemnego zaufania - tego niezbędnego warunku wszelkich pertraktacji - napotyka początkowo na znaczne trudności. Szybka jednak zgoda delegatów polskich na zawieszenie broni w rejonie na zachód od Niemna najlepszym jest dowodem, iż w zakresie spraw całkiem jasno zarysowanych, delegacja polska trudności nie czyni.

Niepodobna do tej kategorii zaliczyć spraw związanych z konstelacją wojskową na wschód od Niemna. "Zwycięskie dowództwo polskie" stwierdza, iż pomiędzy 1. a 6. X. w rejonie na wschód od linii kolejowej Grodno-Wilno, w ugrupowaniu nieprzyjacielskim panował najzupełniejszy chaos. Dowództwo polskie blizkiem było przypuszczenia, iż obecność mieszanych oddziałów litewsko-bolszewickich w tym czasie była wynikiem owego chaosu.

Zbyt poważne jednak czynniki w grę wchodziły, aby na podstawie tego przypuszczenia, przed wyjaśnieniem faktycznego stanu rzeczy, krępujące zobowiązania zaciągać. Na skutek nalegań Komisji Ligi Narodów dnia 5. X. umowa w Suwałkach zostaje podpisana. Tegoż dnia Naczelny Wódz Wojsk Polskich wydaje rozkaz Nr. 270/III., nakazujący natych-

miastowe wstrzymanie kroków wojennych przeciwko wojskom litewskim od granicy pruskiej do wsi Poturce. Analogiczny rozkaz dnia 6.X. wydaje dow. 3. armji.

CZWARTA FAZA.

Pozostaje jeszcze do wyjaśnienia sprawa buntu generała Zeligowskiego i samowolnego zajęcia przezeń Wilna. Sprawa ta, wskutek tendencyjnego oświetlenia, nadanego jej od pierwszej chwili przez pewien odłam opinji/zwłaszcza prasa zagraniczna/, zaczyna być coraz częściej uważana za wielki bluff polityczny.

Na tego rodzaju stanowisku stoją, oczywiście, w pierwszym rzędzie czynniki litewskie, opierając swój sąd na następującem szeregu faktów:

1/.o rzekomej przygotowaniu przez Nacz. Dow. akcji gen. Zeligowskiego na Wilno ma świadczyć ugrupowanie naszych oddziałów. osiągnięte w pierwszych dniach października 1920, w szczególności zaś celowe podciągnięcie 1. dyw. lit. biał. do rejonu na północ od Lidy.

2/. dowody rzekomej pomocy ze strony dow. polskiego po zajęciu Wilna.

3/. podane w załączniku do aktu litewskiego zeznania 4 zbiegłych na Litwę Kowieńską oficerów z wojsk Litwy Środkowej: por. GRODZKIEGO, kpt. BUCZYNSKIEGO, kpt. JAWORSKIEGO i urz. SŁOWIKOWSKIEGO.

ad 1/. Szt. Gen. stwierdza z całą stanowczością, iż ugrupowanie 2. i 3. armji w dn. 3., 4., 5. i 6.X. 1920. znajduje się w ścisłym związku z wynikiem bitwy nad Niemnem i dalszymi zamiarami Nacz. Dow. wyłącznie w stosunku do wojsk sowieckich. Obecność 1. dyw. lit. biał. w rejonie Weronowa jest czysto przypadkowa. Dywizja ta, jako jedna z najlepszych jednostek bojowych W.P., została użyta dnia 23.IX. do skomplikowanej akcji skrzydłowej/Augustów-Lejpuny-Druskieniki-Porzecze-Papiernia-Lida/. Dywizja nie zawiodła zaufania: zarówno w bitwie o Grodno, jak i w bitwie o Lidę chlubną odegrała rolę. Po zajęciu Lidy, 1. dyw. lit. biał. przemęczona bezustannymi marszami i ciężkimi walkami, zostaje w powyż-

szym rejonie, gdyż nie było innej jednostki, która by mogła ubezpieczyć północne skrzydło armji żądającej w pościgu za bolszewikami.

Wiadomym jest dalszy przebieg wypadków.

Dow. 3. armji, jak widać obecnie, nie było całkowicie zaskoczona akcją gen. Zeligowskiego. Ogólne wzburzenie w armji, wywołane rozejmem suwalskim, w specjalnie ostrej formie zarysowało się w pierwszej dyw. lit. biał., złożonej w przeważnej swej części, z mieszkańców ziemi wileńskiej, a co za tem idzie - bezpośrednio zainteresowanej. Na skutek alarmujących pogłosek, d-ca 3. armji gen. Sikorski, jak widać z jego meldunku, usiłował osobistym swym wpływem dywizję od niepożądanych ekscesów powstrzymać.

Inicjatywa jego jednak pozostała bez skutku.

Innych środków działania gen. Sikorski nie posiadał.

Licząc się z tym nastrojem, dowództwo polskie musiało, z konieczności, reagować poniekąd biernie na czyn dywizji litewsko-białoruskiej.

Nastąpił on zresztą z ogromną szybkością: dnia 6. X. dow. 3. armji wydaje rozkaz zaprzestania działań bojowych; dnia 7. X. dow. grupy gen. Zeligowskiego zrywa połączenia z dow. armji; dnia 9. X. następuje już zajęcie Wilna.

Zarówno w chwili zajęcia Wilna, jak i później, gen. Zeligowski, wbrew informacjom dowództwa litewskiego, ani na jedną chwilę dowództwu polskiemu nie podlega.

Akcję przeciwko Litwie Kowieńskiej prowadzi na własną rękę, wykorzystując zapasy, zdobyte w Wilnie oraz zabrane ze sobą.

Sympatja, z jaką zajęcie Wilna spotkano w szeregach całej armji, wytwarza w dalszym ciągu szereg pozorów, świadczących o rzekomem współdziałaniu dowództw polskiego z wojskami Litwy Środkowej.

Poszczególne oddziały, poszczególne transporty, słysząc o ciężkiej sytuacji gen. Zeligowskiego, przechodzą na własną rękę na jego stronę, wprowadzając chaos do zaognionego układu stosunków. Naturalnie, samorzutna ta pomoc nie wystarcza. Wojska Litwy Środkowej zmuszone są drogą rekwizycji zdobywać środki żywnościowe. Celem położenia kresu tego rodzaju stanowi rzeczy, w m. listopadzie. 1920. Nacz. Dow. obejmuje zaopatrzenie

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

nie materialne wojsk Litwy Środkowej.

ad 3/.Zeznania por.Grodzkiego,kpt.Buczyńskiego,kpt.Jaworskiego i urz.Śłowikowskiego,na których dow.litewskie buduje częściowo swe oskarżenie,należałoby właściwie pozostawić bez odpowiedzi.Odpowiedzią dostateczną są akty karne/zał.5.w liczbie 55 odpisów/,dotyczące wyżej wspomnianych oficerów i charakteryzującą ich wartość etyczną aż nadto dosadnie.

Kłamliwość zeznań jest tak oczywista,iż wierzyć się nie chce,aby dow.litewskie mogło je poważnie traktować.

Zeznania por.Grodzkiego,złożone dnia 14.IV.1921.w Kownie w obecności prof.Szymkusa,ministra wojny,ppułk.Zukasa,poprzedniego ministra wojny,pułk.Kleszczyńskiego-szefa sztabu generalnego oraz gen.por.Kathe zawierają między innymi następujące kłamstwa:

A/.dnia 1.i 2.X.żadnej konferencji w Grodnie nie było.Nie mogli w niej zresztą brać udziału:ani a/gen.Rydz-Smigły/dnia 1.i 2.X.z Lidy nie wyjeżdżał,ani b/gen.Berbercki/dn.1.X.znajdujący się wraz z 3.dyw.leg.na odcinku na wschód od Lidy z dyрекcją na Mołodeczno/,ani c/pułk Koc/dnia 1.i 2.X.kierujący bezpośrednio operacjami dyw.ochotn.pod Oranami/.

B/.nawet jest twierdzenie,iż por.Grodzki wraz z innymi oficerami sztabu brał udział w konferencji.W armji polskiej Wódz Naczelny niema zwyczaju konferować w sprawach zasadniczych z poszczególnymi referentami dowództw niższych.

C/.nie wytrzymuje również krytyki twierdzenie o rzekomem desygnowaniu do operacji na Wilno 1.i 3.dyw.leg.,dyw.Ochotniczej i dwóch dyw.lit.biał.1 dyw.leg.,jak wiadomo z Zestawienia,w pierwszych dniach października wchodziła już w skład grupy "MIR",operującej na terenie 4.armji;3.dyw.leg.otrzymała zadania związane z akcją na Mołodeczno;3.dyw.lit.biał.nigdy w skład 2.armji nie wchodziła;co zaś się tyczy dyw.Ochotniczej,najlepszym dowodem jej niezaangażowania w akcji na Wilno jest fakt,iż dywizja ta pomimo,iż bezpośrednio wchodziła w skład grupy gen.Zeligowskiego,za wyjątkiem jednego pułku,pozostała na

miejscu.

D/ nie odpowiadającą rzeczywistości jest informacja odnośnie przeglądu, dokonanego rzekomo w Lidzie przez Naczelnego Wódza dnia 6.X. Prawdą natomiast jest, iż dnia 1.X., bezpośrednio po zajęciu Lidy, Naczelnny Wódz dokonał inspekcji zwycięskich wojsk i między innymi 1.dyw.lit.-biał., udekorował na miejscu najbardziej zasłużonych, uwzględniając okres od bitwy warszawskiej do 1.X., bowiem dywizja, będąc w ciągłej akcji do 1.X. należnych jej odznaczeń nie otrzymała.

E/ Szt.GEN.stwierdza, iż planu rzekomej akcji na Kowno, w związku z rozbrojeniem armji gen.Zeligowskiego, nigdy nie przewidywał i nie opracowywał.

Za zgodność:
I.Zast.Szefa Sztabu
/-/ M a l c z e w s k i
Generał Podporucznik.

Minister Spraw Wojskowych
/-/ S o s n k o w s k i
Generał Porucznik.

W załączeniu:

- 1/ sprawozdanie litewskie w sprawie wypadków wojskowego konfliktu polsko-litewskiego od 1.lipca 1920 r.do 9.października tegoż roku, daty okupacji Wilna przez wojska polskie gen.Zeligowskiego, z dołączeniem noty wyjaśniającej Szefa Sztabu Gen.Armji Litewskiej, pułk.Klescinkasa.
- 2/ Własne zestawienie faktów, dotyczących wojskowego konfliktu polsko-litewskiego w okresie od 28.VIII.do 9.X.1920., z uwzględnieniem ogólnej ówczesnej sytuacji bojowej 2./następnie 3./ armji wojsk polskich.
- 3/ Zeszyt 11."Bellony" z listopada 1920 roku z artykułem ppułk.szt.gen.Ku-trzeby "Walka o Grodno i Lidę".
  - a/ Protokół trzeciego posiedzenia polskiej i litewskiej delegacji w Kalwarii dnia 18.września 1920 roku.
  - b/ odpis deklaracji delegacji litewskiej

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

INSTITUTE
ARCHIVES
New York

583

- 5/ Odpisy 55 aktów sądowych, dotyczących por. Grodzkiego, kpt. Buczyńskiego, kpt. Jaworskiego i urz. wojsk. Słowikowskiego.
- 6/ Mapa w skali 1:300.000 z sytuacją własną dnia 19.X.1920 roku.

Za zgodność odpisu:

Libich

por.p.d.szt.gen.

Z N I S T A K I B I E

FAKTOŃ, DOTYCZĄCYCH WOJENNEGO KONFLIKTU
POLSKO-LITEWSKIEGO W OKRESIE OD 28.VIII.
do 9.X.1920 r., Z UWZGLĘDNIENIEM OGÓLNEJ
ÓWCZESNEJ SYTUACJI BOJOWEJ 2./następnie
3./ ARMIJ W.P.

28.VIII. Dnia 28.VIII. o godzinie 13-ej l.p.p.leg.
zajmuje Rajgród, owacyjnie witany przez
ludność. O godzinie 19-ej pod Augustowem
następuje spotkanie z oddziałami litew-
skimi. Po krótkich pertraktacjach o godzi-
nie 20-ej l.p.p. Leg. wkracza do Augustowa.
IV. brygada jazdy dnia 28.VIII. - na linii
Janów-Skinder. Według zeznań komisarza bol-
szewickiego w rejonie na południe od Grod-
na stoi ogółem około 20 pułków bolszewickich
Litwini zajmują jednym baonem Dabrowę, jed-
ną kompanją Olszę, jedną kompanją Sztabin.
Do wojsk litewskich wysyła IV. brygada za-
danie wycofania się z powyższych miejsc-
owości. Pozostałe oddziały: dywizja górską
/21. d. p. /, po zajęciu Sokółki, prowadzi
akcję na Gródek, który zdobywa na bolsze-
wiskach o godzinie 19-ej l. dyw. lit. biał. -
na linii Łosinka-Starakornin-Czachy-Wier-
chowicze. Dywizja posuwa się na wschód ce-
lem osiągnięcia Gajnowki i Małej Narewki.
3. dyw. Leg. - w rejonie Brześćcia.

UWAGA: Koncentracja większych sił litewskich
w rejonie Sejny-Smolany, wysunięcie oddzia-
łów na linję Sztabin, Olsza, Dabrowo, zajęcie
przez Litwinów już dnia 25.VIII. węzła ko-
lejąowego pod Grodnem. /pismo Misji Francus-
kiej z dnia 27.VIII. Nr. 2241. /, łącznie z
koncentracją bolszewicką na południe od
Grodna /około 20 p.p. /, pobyt, wreszcie w
Wilnie oficera łącznikowego z 5 armji so-

wieckiej, zmuszają Naczelne Dowództwo do wielkiej czujności w stosunku do lewego swego skrzydła. Fakt, iż Litwini, pomimo swej rzekomej neutralności, ułatwiają w znacznym stopniu opór armji sowieckiej i zabezpieczają prawe jej skrzydło, staje się oczywistym.

29.VIII. Nacz. Dow. wydaje rozkaz operacyjny Nr. 3344/III., nakazujący przygotowanie się do przesunięcia wprzód w kierunku północno-wschodnim. Przesunięcie będzie miało na celu: 1/osiągnięcie granicy państwowej polsko-litewskiej, jak przed odwrotem armji polskiej /linja marszałka Focha/ i 2/zajęcie Grodna. Rozkaz zawiera następujące wytyczne: "Zwrócić się do Dłwa miejscowego wojsk litewskich o wycofanie w pewnym określonym terminie swych wojsk z terytorjum Państwa Polskiego, jako nie będącego Litwa w stanie wojny /linja marszałka Focha/. W razie odmowy wyrzucenie oddziałów litewskich poza linję państwową siłą, jedyną linji państwowej nie przekraczać."

Z bolszewikami ciężkie walki w rejonie m. Narew. Bolszewicy przejściwo dostają się na tyły dywizji litewsko-białoruskiej, zajmując m. Dorocinka. Akcja ich, po parokrotnych uporczywych-kontratakach zostaje zlikwidowana.

UWAGA: Zwiększenie się odporności bojowej armji sowieckiej, zasilonej świeżymi oddziałami /zaciekle obrona Gródka pod osobistym dowództwem dowódcy armji, rzekomy pobyt w dniu 28.VIII. Trockiego w Grodnie, energicznie prowadzona akcja na Narew/zmusza Nacz.

Dow. do energicznego i szybkiego działania. Unormowanie stosunku do armji litewskiej staje się koniecznością. Przyjęcie za podstawę operacji status quo/linja marszałka Focha/, wobec tylokrotnie podkreślonej "neutralności" Litwy Kowieńskiej, Nacz. Dowództwo uważa za jedynie słuszną. Dążąc do polubownego unormowania stosunku Nacz. Dow. nakazuje: 1/posuwać się naprzód jedynie po uprzedzeniu odnośnych Dow. litewskich, 2/ linji marszałka Focha bezwarunkowo nie przekraczać.

30.VIII. IV. brygada jazdy przeprawia się przez Biełżę koło Nowej Kamiennej i wysuniętymi oddziałami dociera do Szczebry, lwa szwadrony skierowując na Sejny. 1. dyw. Leg. przechodzi do rejonu Korycyn-Janów. Z wojskami litewskimi do starć zbrojnych nie dochodzi. Wycofują się one ku północy w miarę naszego postępu.

Na froncie bolszewickim wojska nasze oczyszczają przedpole Gródka, zajmują Gajnowkę i Małą Narewkę.

Uwaga: Mylą jest informacja sprawozdania litewskiego o walkach pod Dąbrową i rzekomych stratach litewskich. Dnia 30.VIII. do starć zbrojnych z Litwinami nie doszło.

31.VIII. W godzinach porannych wycofują się Litwini dobrowolnie na linję Focha, opuszczając Suwałki i Sejny. Oddziały naszej kawalerji w odzyskanych rejonach entuzjastycznie witani przez miejscową ludność.

Na froncie bolszewickim bez ważniejszych zmian.

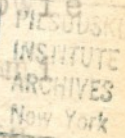
UWAGA: Fakt dobrowolnego opuszczenia Suwałk stoi w pewnej sprzeczności z podaną w sprawozdaniu litewskim rozmową d-cy. 2. dywizji lit. z gen. Manneville co do rzekomej decyzji stawiania zbrojnego oporu. Jednak o tyle nie, że Szef Sztabu lit. chciał bronić, lecz d-ca lokalny w Suwałkach, miejscowość oddał.

1.IX. Bez ważniejszych zmian.

2.IX. Silne bandy bolszewickie przechodzą granicę niemiecką, skierowując się na Wiżajny. W nocy z 1. na 2.IX. Litwini napadają, podstępnie na szwadron 7.p.uł. w Lipowie i 16.p.uł. w Sejnach /większe oddziały z artylerją/. Ze strony naszych oddziałów nie był dany żaden powód do zaatakowania. Linja Focha nie przekroczona. Wywiad w Grodnie stwierdza przybycie trzech nowych dywizji sowieckich. Nacz. Dow. otrzymuje dane o zamierzonej na 9. lub 10. ofensywie bolszewickiej. Stwierdzono obsadę litewską w m. Łabno, Adamowicze, Puszkiary. Styczność litewsko-bolszewicką skonstatowano w Grandzi-
czach i Łapenkach.

Na froncie bolszewickim bez zasadniczych zmian.

UWAGA: "Wzmocnienie oporu przeciwko Polakom" polegało na rozpoczęciu kroków zaczepnych przez wojska litewskie. Do dnia 2.IX., tj. zaatakowania oddziałów naszych w Lipowie i Sejnach - starć zbrojnych z Litwinami nie było /Augustów zajęty po pertraktacjach z miejscowym d-twem litewskim; Sejny, Lipowo i Suwałki, po dobrowolnym, stosownie do naszego żądania, wycofaniu się oddziałów

litewskich za linję Focha/.

3.IX. W związku z agresywnym wystąpieniem Litwinów Dow. 2-ARMJI wydaje rozkaz operacyjny Nr.48. następującej treści: "Litwini przeważającymi siłami zaatakowali 16.p.uł. w Sejnach i wyparli go do Krasnopola. W Lipowie, na północ od Suwałk, zaatakowała piechota litewska naszą placówkę jazdy. Dow. IV. bryg. jazdy ugrupuje się natychmiast do ataku na Sejny i wezwie Dtwo litewskie w Sejnach do opuszczenia miasta w ciągu 4-ech godzin. W razie wymijającej odpowiedzi lub nieopuszczenia miasta w nakazanym terminie zaatakuje IV. bryg. jazdy Sejny i stale je ubezpieczy. W analogiczny sposób należy postąpić wszędzie, gdzie oddziały litewskie występują zbrojnie przeciw wojskom polskim. Linji Focha przekraczać nie wolno. Nacz. Dow. w odpowiedzi na rozkaz powyższy, dając raz jeszcze dowód swych tendencji pokojowych w stosunku do armji litewskiej rozkazem Nr.9609/III. zarządza: rozkaz Dow. 3. armji Nr.48, może być utrzymany w mocy jedynie w razie dalszej zdecydowanej ze strony Litwinów tendencji posuwania się na teren Suwalszczyzny. W przeciwnym razie należy się jedynie ograniczyć do obserwacji sił litewskich w Sejnach.

W ciągu dnia 3.IX. nadchodzą dokładniejsze meldunki o akcji litewskiej: IV. bryg. jazdy jest koncentrycznie atakowana w rejonie Suwałki-Augustów przez mocniejsze siły litewskie. /około 10 baonów/. Litwini atakują: 1/z kierunku Grodna na Augustów, 2/od strony Sejny- Augustów w sile 3 baonów

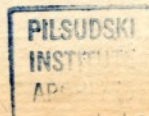
/stwierdzono komendę nie ięcką/,3/ od str
ny Sejna na Suwałki,4/od strony Kalwarji
w sile około 4 baonów,5/od strony Wiżaj-
ny oddziały nieprzyjacielskie znajdują
się w rejonie Jegliniszki i Kleszczówek.
Skonstatowano w tym rejonie współdziałanie
bolszewików.Wobec powyższego Dow.2.
armji pozostawia swój rozkaz Nr.48. w mo-
cy.

4.IX. Według zeznań jeńców litewskich mieli Lit-
wini rozkaz opanować w ciągu dnia 4.IX.Su-
wałki.Silne bandy bolszewickie,zepchnięte
przez naszą ofensywę sierpniową do Prus
Wschodnich,płyną nieustannie na terenie
pruskim wzdłuż granicy w kierunku północ-
nym.Przy zetknięciu się z naszymi podjaz-
dami cofają się z powrotem za granicę prus-
ką. Wzięto jeńców z 4.,11.,6.,12.,16.,18.,
33.,53.i 54.dyw.sow. Bolszewicy utrzymują,
iż istnieje układ między Niemcami,Litwinami
a bolszewikami co do wspólnej akcji wojsko-
wej.Na odcinku suwałkim 7.p.uł.z dwiema ko-
panjami 41.p.p.rzucił Litwinów pod Czerwon-
kę.

211.p.uł.,maszerując do swej przynależnej
brygady z Knyszyna do Augustowa,stwierdził
że Sztabin zajęty jest przez bolszewików,
Jaminy przez Litwinów.

Na froncie bolszewickim 3.dyw.Leg.zajmuje
Kamieniec Litewski.

UWAGA:Zaczepna postawa Litwinów w związku
z przygotowaniami do ataku sowieckiego do kont.
ofensywy,ugrupowanie litewsko-bolszewickie
nad Biebrzą /Jaminy-Sztabin/ i obecność
bolszewików w Sztabinie /dnia 28.VIII.22

bin obsadzony przez wojska litewskie/
wskazują na wzrost współdziałania bol-
szewicko-litewskiego.

5.IX. IV. brg. jazdy, wspólnie z 41.p.p., przepro-
wadza kontrakcję na odcinku suwalskim. Na
odcinku północnym, po bitwie pod Jeleniow-
wem, Litwini zostają odrzuceni na Lubowo;
na odcinku południowym, po ostrej walce,
zostają wyparci z m. Serski Las i Makar-
ce. Stwierdzono, iż Litwini używają nabo-
i dum-dum i fosforycznych.

Jeden baon 6.p.p. Leg., oczyszczając połą-
czenie Dąbrowa - Augustów, stwierdza obsa-
de litewską w Jastrzębnie i zagarnia ma-
newrem oskrzydającym przeszło 200 żołnie-
rzy litewskich wraz z oficerami. Celem
zabezpieczenia tyłów 6.p.p. Leg. zostają za-
jęte m. Dobośno, Chilmony i Bobry; w miejscow-
wościach powyższych wzięto kilkudziesię-
ciu bolszewików do niewoli.

UWAGA: Stwierdzona przez 6.p.p. Leg. obsada
litewska nad Biebrzą /od Lipska do Sztabi-
na/ oraz obsada bolszewicka w m. Chilmony-
i Dobośnia, wskazują całkiem wyraźnie na
skoordynowanie działań bojowych litewsko-
bolszewickich.

6.IX. Dnia 6.IX. o godzinie 14-ej Litwini wycofu-
ją się na Krasnopol. W kierunku na Kalwa-
rję obsadzają dawne okopy rosyjskie na wy-
sokości m. Dembniak. 3.p.uł. przeprowadza
akcję celem zajęcia Sejn. Wojskom stanowczo
nakazano linii Focha nie przekraczać. 1. dyw.
Leg. wypiera Litwinów z Lipska oraz śmiałym
wypadem zajmuje Nowy Dwór, obsadzony przez
bolszewików.

3.dyw.Leg.odnosi szereg sukcesów w Puszczy Białowieckiej.

UWAGA:W Lipsku ponownie stwierdzono współdziałanie Litwinów z bolszewikami pomimo obsady litewskiej, bolszewicy mieli tam swój stały posterunek z telefon mieszkańcy Lipska własnoręcznymi podpisami fakt powyższy stwierdzili.

7.IX. Na odcinku suwalskim /IV.bryg.jazdy/sytuacja bez ważniejszych zmian.3.p.uł. wraz z III/41.p.p.kontynuje swój marsz na Sejny.

Na froncie bolszewickim nasze oddziały zajmują m.Krynki.Uporczywe walki o Gróń zajęty przejściowo przez bolszewików.

UWAGA:Wywiad stwierdza, iż Litwini, po uprzednim porozumieniu się z bolszewikami opuścili Lipsk Murowany, którą to miejscowość obsadzili bolszewicy.Stwierdzono, iż Litwini wycofali się przez Hołynkę do Sokołki. Według zeznań d-cy 48.p.p.sow. rejon Nowy Dwór-Kuźnica-Sokołka miał być oddany Litwinom.W sprawie tej porozumia się d-ca 6.dyw.sow.z dygnitarzem litewskim najpierw w Lipsku, potem w Grodnie Oddziały litewskie i bolszewickie gromadzą się na północ od Grodna.

8.IX. 3.p.uł. w akcji na Sejny, bez większego oporu zajmuje Pokromsk i Białogóry.Podobnie potyczka z litewskim sarochodem pancernym, wspomaganym przez oddział piechoty. Na froncie bolszewickim szereg sukcesów; zajęte Kuźnice, Kraszeniany, Skroblaki, Wieki, Jałówka i Białowież. Zdobycie 1727 1927

ców/.

- 9.IX. O świcie III/41.p.p. atakiem na bagnety zdobywa Giby; 16.p.uł. o godzinie 16-ej - Krasnopol. Wieczorem 16.i 3.p.uł. zajmują Sejny. Na froncie bolszewickim oddziały 1.dyw.lit. biał. docierają do rzeki Swisłocz.
- 10.IX. Bez ważniejszych zmian.
- 11.IX. Stwierdzono koncentrację trzech pułków litewskich pod Sejnami. Na froncie bolszewickim skonstatowano przybycie świeżych jednostek bojowych.
- 12.IX. Na odcinku litewskim stwierdzono przybycie 8 transportów wojskowych z Olity do Szostakowa. Wzięto do niewoli d-cę II/5.p.p.lit.
- 13.IX. Dnia 13.IX. o godzinie 8-ej oddziały piechoty litewskiej, wspomagane autem pancernym, zaatakowały Sejny od wschodu i północo-wschodu. Po dwugodzinnej zaciętej walce 3.p.uł. zmuszony był Sejny opuścić. O godzinie 18-ej Litwini ponawiają swój atak, wprowadzając do akcji cały 2., 3. i 6.p.p. Oddziały nasze w ciągu nocy wycofują się na linię Czarnej Hańczy. Jeńcy zeznają, że Litwini oczekują posiłków bolszewickich z Grodna. Też dnia Nacz.Dow. wydaje rozkaz operacyjny Nr.9909/III.: Rząd litewski w odpowiedzi na naszą notę zakomunikował, iż wojska litewskie otrzymały rozkaz wstrzymania względem nas wszelkich kroków wojennych od dnia 12.b.m.w południe. ~~Wobec~~ powyższe na względzie Dow. 2. armji zarządził: 1/oddziały nasze na Suwalszczyźnie, które są w kontakcie z wojskami litewskimi, wstrzymują wszelkie kroki wojenne, tam jednak, gdzie nie są jednocześnie bolszewicków. 2/Dowódcy poszczególnych oddziałów nie

moga wchodzić z oddziałami litewskimi w lokalne pertraktacje i muszą pozostawać tam, gdzie się obecnie znajdują. 3/Wysłać natychmiast oficera na prawach parlamentarza do Kalwarji, który zawiadomi znajdującą się tam delegację litewską, że odpowiedź litewska otrzymana była w Warszawie dnia 13.IX. o godzinie 12-iej. Z tego powodu rozkazy co do wstrzymania kroków wojennych wydano z opóźnieniem.

UWAGA: Świadomie fałszywym jest zarzut, dotyczący kontynuowania operacji przez oddziały polskie w dniu 12.IX.: 1/nota litewska zawierała bowiem propozycje zaprzestania operacji wojskowych dopiero 13.IX. o godzinie 12-iej, 2/odnośna nota litewska otrzymana została w Warszawie dopiero dnia 13.IX. w południe, o czym Dow. litewskie przez parlamentarjusza /por. Kotkowski/ zostało powiadomione. 3/Dnia 13.IX. rano Litwini sami rozpoczęli głębiej przygotowaną akcję zaczyną /przybycie 8 transportów, obecność oddziałów 2. i 3. dyw. lit./ . Faktem natomiast jest, iż w nocy z 13. na 14. wojska litewskie /10.p.p./ nie były zupełnie poinformowane o zawieszeniu broni. Dopiero na podstawie oświadczenia por. Kotkowskiego, w nocy z 13. na 14. dowódca 10.p.p. lit. wydał rozkaz wstrzymania kroków wojennych 14.IX. Dnia 14.IX. o godzinie 6-iej artylerja litewska ostrzeliwuje Krasnopol. Wzięty przez 1. dyw. Legd-ca baonu bolszewickiego zeznaje: Grodno obsadzają dwa pułki litewskie wspólnie z oddziałami bolszewickimi, przygotowując się na linii fortów do obrony.

UWAGA: Informacja litewska co do zaprzestania działań wojennych nie jest ścisłą. /Ostrzeliwanie Krasnopola/.

15.IX. Litwini zachowują się biernie. Bez ważniejszych zmian.

16. i 17.IX. Litwini obsadzają Sopoćkinie. Na całym odcinku daje się zauważyć napływ świeżych wojsk. Dow. armji zarządza przegrupowanie do planowej bitwy na Niemnem/rozkazy op. Nr. 53. i 54./ według następującej koncepcji:

a/ związać front bolszewicki nad Niemnem,

b/ silne lewe skrzydło przesunąć w położenie flankujące na północny-wschód od Grodna.

c/ Uderzyć nim na rezerwy bolszewickie /trzy dyw. piech. i spodziewana V. armja/ bądź w kierunku na Niemen, bądź na Lidę.

d/ Zepchnąć bolszewików na bagna pińskie.

Przygotowanie ugrupowania do bitwy obejmowało następujące ruchy:

1/ 17. dyw. piech. przechodzi do Suwałk celem objęcia odcinka od granicy pruskiej do linii Suwałki - Krasnopol,

2/ 1. dyw. Leg., zasilona 41. p.p. obejmuje odcinek od Suwałk do linii Froncki-Augustów,

3/ IV. bryg. jazdy - od linii Augustów - Froncki do linii Lipsk-Wolkusz - ujście kanału Augustowskiego.

4/ Dywizja Ochotnicza przechodzi do rejonu Dąbrowo-Lipsk celem objęcia odcinka od południowej granicy IV. bryg. jazdy do linii Nieraśna - Nowy Dwór - Grodno.

5/ 21. dyw. piech. obsadza odcinek od południowej granicy dyw. ochotn. do linii Supraśl - Odelsk-Skidel.

6/ 3. dyw. Leg. od powyższej linii do po-

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

463
595

łudniowej granicy armji/Narew-Jeżówka-Wożkowysk/.

7/ W rezerwie: 1.dyw.lit.biał.w Augustowie; 2.bryg.jazdy w rejonie Suchoczewka-Gorczyce.

18.IX. Przegrupowanie w toku.W okolicy jez.Białe Litwini ostrzelali patrol 1.dyw.Leg.

O godzinie 19.30., wskutek nieuwzględnienia przez Litwinów postulatów polskich następuje zerwanie pertraktacji w Kalwarji.

UWGA: Celem wyjaśnienia stanowiska delegacji litewskiej w Kalwarji załącza się odpisy protokołu Nr.3., deklaracji litewskiej oraz deklaracji polskiej.

19.IX. Sytuacja bez ważniejszych zmian.

Nacz.Dow. otrzymuje dane o zamierzonej akcji litewskiej na Augustów.

Główna Kwatera Nacz.Wodza rozkazem Nr.1. nakazuje utworzenie grupy gen.Osińskiego /17. dyw.piech.1 bryg.syb./ w rejonie Suwałki - Augustów, celem obserwacji odcinka suwalskiego po przejściu 2.armji do decydującej bitwy na Niemnem./Grodno i Lida/.

20.IX. Na odcinku litewskim drobne starcia.Artylerja litewska ostrzeliwuje nasze placówki.

Na odcinku bolszewickim oddziały nasze po zaciętych walkach osiągnęły linję: Kopcza ny-Lipszczany-Bielany-Kuźnica-Bielwina-Brzostowica Murowana-Brzostowica Wielka-Klepacze.

21.IX. Na odcinku Giby strzelanina, wywołana agresywnością patroli litewskich.Rejon Giby obsadza

8.p.p.Lit.; dalej na północny-^{zachód} wzdłuż jezior łączą z 7.p.p.lit.; w rejonie Radziucie - 6.p.p.lit.; 2.p.p.lit. stoi w rezerwie

w rejonie Berżeszki. Oficer litewski wzięty do

niewoli zeznaje, że istnieje porozumienie między Litwinami i bolszewikami co do wspólnej akcji bojowej. Dokładnych danych podać nie może. Na froncie bolszewickim zacięte kontrataki nieprzyjaciela.

22.IX. Na odcinku bolszewickim ostre walki. Celem uzyskania flankowego wobec bolszewików połączenia dla uderzenia na nich, lewe skrzydło wojsk polskich rozpoczyna akcję. W tym celu I. dyw. Leg. jedną brygadą zrezygnacyjnym manewrem i przy nieznacznych polskich i litewskich krwawych stratach, zajmuje Sejny. IV. bryg. jazdy przechodzi linię rzeki Marychny, zajmuje Kopciowo i rusza w kierunku na Druskieni-ki. II. bryg. jazdy podąża w ślad za IV. bryg. jazdy. Również oddziały I. dyw. Leg. przekracza-ja granicę litewską, zdążając w marszach o-temple pościgowym w kierunku południowo-wsch-od do zaskoczenia bolszewików. Zdobyta z tego dn-na Litwinach wynosi: 30 oficerów /w tym d-ca 2. p. p. lit. i d-ca artylerji/, z górną 1000 jeń-ców, 2 baterje 4 działowe polowe z obsługą, ciężka dwudziałowa, 26 K.M. i dużo karabinów ręcznych.

UWAGA: Akcja wojsk polskich na odcinku litew-skim jest wojskową konsekwencją koniecznej obrony przeciw bolszewikom, którzy gotowali się do ponownej ofensywy na Polskę. "Neutral-ność" Litwy chroniła północne skrzydło bol-szewickie i uniemożliwiała nam w najcięż-szych chwilach walk swobodę ruchów. Niezdecy-dować się na przemarsz przez "litewski" klin Kopciowa-Druskieniki, znaczyło pozbawić się możliwości zwycięskiego pobicia bolszewików na Niemnem. Zajęcie

linję rzeki Marychny i obsadzenie Druskienik, były warunkiem niezbędnym dla zabezpieczenia akcji na Grodno i Lidę. Nacz. Dow. uważało, iż wrogie stanowisko armji litewskiej, tylokrotnie ujawnione, oraz zerwanie konferencji w Kalwarji, dawało mu kompletne prawo do koniecznej samoobrony przeciw bolszewikom, jedynie według wskazań taktyki, tym bardziej, że sytuacja polsko-bolszewicka nie pozwalała tracić czasu. Decydując się na częściowe przekroczenie linii marszałka Focha i tym razem jednak Nacz. Dow. dało dowód swych pojednawczych zamiarów: przejście oddziałów polskich przez terytorjum litewskie ograniczyło jedynie do jednorazowego szybkiego przemarszu przez klin Sojny-Kalety-Druskieniki; zarazem Nacz. Dow. wydało instrukcję, która przytacza się w brzmieniu dosłownem: "Wydać bardzo ostre zarządzenia, zabraniające wszelkich gwałtów; przy przemarszach przez wsie oficerowie winni zdwoić czujność, aby unikać ekscesów; przy postojach, kwaterunkach, rekwizycjach brać do pomocy miejscową władzę."

23. IX. IV. brygada jazdy o godzinie 19.30. opanowuje most w Druskienikach, poczem o godzinie 21-ej wyrusza na Marcinkańce. Czołowe oddziały 1. dywizji Leg. o godzinie 20-ej docierają do Druskienik. 1. dyw. lit.-biał. o godzinie 6-ej jedną brygadą rusza na Lejpuny, drugą na Druskieniki. Brygada syberyjska obsadza rejon Berski Las.

Na froncie bolszewickim dywizja ochotnicza rozpoczyna atak na Grodno; zacięte walki pod Odelskiem i Brzostowicą, gdzie bolszewicy w

PLSUSDA
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

1919
New York
ARCHIVES
INSTITUTE

ciągu całego dnia atakują, wprowadzając co to nowe pułki.

UWAGA: Jeńcy wzięci w Druskienikach zeznają iż stacja Porzecze obsadzona jest przez bolszewików. Fakt ten nader dobitnie świadczy o stosunkach bolszewicko-litewskich. Jest rzeczą oczywistą, że w zakresie operacyjnym bolszewicy i Litwini nie liczą się zupełnie z granicą z dnia 12.VII. i wspomagają się wzajemnie. Jedynie wobec Polski stosowaną być zasada poszanowania owej fikcyjnej granicy państwowej w chwili naszego ⁿⁱ powodzenia wojskowego powstaje.

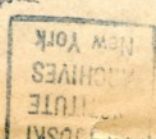
24.IX. IV. bryg. jazdy i 1. dyw. Leg. - w rejonie Marcinkańce. 1. dyw. Lit. - Biał. o godzinie 19-jej zajmuje st. kol. Porzecze, broniąca przez nadłąny z Wilna 7.p.p.lit. i 2. sotnie kozaków kubańskich/bolsz.//.

UWAGA: Fakt ten z niewiadomych przyczyn w s wożdaniu litewskim został pominięty.

25.IX. O godzinie 2.15. zostaje zdobyte Grodno. II bryg. jazdy w nocy z 25. na 26. w rejonie Wiepole-Sobolany-Podrybnica stwierdza obecność oddziałów 2. i 7.p.p.lit. oraz kozaków kubańskich. Oddziały dywizji ochotniczej w rejonie Grodna, 3. dyw. Leg. osiąga linię Niemna.

26.IX. Na odcinku suwalskim obustronna strzelanina patroli. Samolot litewski przeprowadza wywiad z stanowisk 17. dyw. piech. 1. dyw. lit. - biał. wzdłuż rzeki Lebiody przecina drogi odwrotne wojskom sowieckim cofającym się z pod Grana.

27.IX. 1. dyw. Leg. wraz z IV. bryg. jazdy przecina od cofającej się armii sowieckiej w rejonie Radunia.

28.IX. 1.dyw.Leg.od godziny 24-ej przeprowadza akcję na Lidę z rejonu Żyrmuny-Skowrody oraz 1.dyw.lit.-biał. z rejonu Papiernia. Dywizja Górska kontynuuje pościg nieprzyjaciela wzdłuż osi Strzelce-Kościńsko. 3.dyw.Leg.bez kontaktu z nieprzyjacielem dociera do szosy Grodno-Lida.Do Radunia przybywa III.bryg.jazdy.

29.IX. W Suwałkach rozpoczynają się pertraktacje z Litwinami.O świcie Litwini wycofują swe główne siły na przestrzeni od toru kolejowego Suwałki-Olita do granicy pruskiej.O godzinie 11-ej odchodzą także placówki. Własne patrole posuwają się w ślad za Litwinami do linii Focha.

3.armja w decydującej walce na północ od Niemna.

Ciężkie walki 1.dyw.Leg. o Lidę,atakowaną przez pięć dywizji sowieckich.Ostatecznie Lida opanowana dnia 29.IX.o godzinie 4-ej rano /10000 jeńców,30 dział/,walki 1.dyw.lit.-biał.w rejonie Papiernia /2000 jeńców 20 dział/.wieczorem dywizja osiąga Lidę.

3.dyw.Leg.przechodzi do rejonu Kamionka.

21.dyw.piech.,po noclegu w Żeludku- w marszu do rejonu Nowojelnia i Żdzieciół.

30.IX. Na odcinku suwalskim Litwini odchodząc zatrzymali się na linii Olszanka-Rykacie-Puńsk Wołyńsko.Nasze oddziały osiągnęły Majdan-Andrzejewo-Szlinokiemie-Kompoćie.W rejonie Sejn oddziały nasze osiągnęły wzgórza na wschód od Zegary-Sztabinki-Dworczyśko-Polko ty.

1.dyw.lit.-biał.bez kontaktu z nieprzyjacielem.

lem w rejonie Lidy.

Dnia 29.IX.w południe Naczelny Wódz przybywszy do Lidy zarządził energiczny pościg rozbitych bolszewickich oddziałów nieprzyjacielskich. 1.dyw.Leg.wraz z IV.i II.bryg.jazdy /grupa "MIR"/ - przez Sielec na Nowogródek; 21.dyw.piech.- przez Piaskowce na Kowojelnę.

Dnia 30.IX.według meldunku lotniczego 1.dyw.Leg.dóciern do Nowogródka, 21.dyw.piech.+ m. Żdzięcioł.

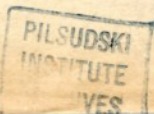
W trakcie pertraktacji suwalskich wyłania się kwestja zaprzestania działań bojowych na froncie polsko-litewskim. Wobec stwierdzonego wielokrotnie współdziałania wojsk litewskich z wojskami sowieckimi i wobec danych o obecności, w dalszym ciągu, oddziałów sowieckich w rejonie położonym na wschód od Niemna, delegacja polska zgodzi się, oczywiście, na zaprzestanie działań wojennych jedynie na zachód od Niemna.

Na odcinku dywizji ochotniczej o godzinie 14-ej Litwini silnymi oddziałami piechoty, wspomaganymi dwiema pancerkami, zaatakowali 205.p.p., stojący na linii rzeki Uzy.

2.armja w pościgu za pobitymi armjami bolszew. 1.X. w skład 2.armji dnia 1.X.wchodzi następujące jednostki:

1/ grupa północna gen-Osińskiego, w składzie 17.dyw.piech.i bryg.syb./rozlokowana od granicy pruskiej do Druskienik/. W myśl wyników konferencji suwalskiej grupie nakazem zostaje zawieszenie broni.

2/ dyw.ochotnicza / w rejonie Porzecza i wzdłuż rzeki Uzy/.

- 3/ III. brygada jazdy/w rejonie Radunia/.
- 4/ I. dyw. lit.-biał./na południe od Woronowa
- 5/ 3. dyw. Leg./w rejonie na wschód od Lidy z dysekcją na Mołodeczno/.
- 6/ Grupa "Mir"/ I. dyw. Leg., II. i IV. bryg. jazdy/ - w akcji pościgowej, eksterytorjalnie na obszarze 4. armji/ dnia 1. X. na wschód od Nowogródka/.
- 7/ 21. dyw. piech., również w akcji pościgowej /w rejonie Nowajelnia-Dworzec/.
- 8/ 2. dyw. Leg. w rezerwie armji/rejon Nowogródka/.

UWAGA: Na odcinku suwalskim, pomimo zawieszenia broni, obowiązującego na tym odcinku Litwini atakują naszą placówkę w m. Kompcie. Atak odparty.

2. X. Dywizja ochotnicza, w odpowiedzi na atak litewski z dnia 30. IX., po częściowym złuzowaniu przez nadchodzące transporty 4. dyw. piech. rozpoczyna akcję na Grany. Pozostałe oddziały bez ważniejszych zmian. Akcja pościgowa 2. armji w toku.

3. X. Na odcinku suwalskim spokój. Dywizja ochotnicza zajmuje Grany. I. dyw. lit.-biał. i III. brygada jazdy bez kontaktu z nieprzyjacielem. 3. dyw. Leg. osiąga rejon Juraciszki-Subotniki. Grupa "Mir" dociera do rejonu Stołpce-Nowy Świerżeń-Mikołajewszczyzna. Dywizja górską w rejonie Mipaki-Rawiny-Raczy.

Główna Kwatera Rasz. Wódz wydał rozkaz Nr. 136/III., nakazujący: 1/ danie wojskom kilkudniowego odpoczynku, 2/ przygotowanie się do operacji na Mołodeczno, 3/ celem ułatwienia armji powyższej operacji, wymagającej zwrócenia całkowitej uwagi na wschód i odciążenia

jej od spraw litewskich, zostaje utworzone Dow. 3. armji pod dowództwem gen. por. Sikorskiego z siedzibą w Grodnie, 4/skład 3. armji: grupa gen. Osńskiego /17. dyw. piech./ i brygada syberyjska/, grupa gen. Żeligowskiego /dyw. ochotnicza, 1. dyw. lit. - biał., III. bryg. jazdy /i 4. dywizja piechoty.

UWAGA: Dnia 3.X. nie było jeszcze wiadomem, jaki obrót przyjmie spór polsko-litewski. Stosunek wojsk litewskich do bolszewików, atak litewski z dnia 30.IX., incydenty graniczne na odcinku suwalskim, wreszcie postwa delegacji litewskiej na konferencji suwalskiej, wskazywały na potrzebę wielkiej czujności ze strony dowództwa polskiego.

Atak wojsk litewskich na lewe skrzydło 2. armji mógł zniweczyć z trudem osiągnięte sukcesy na froncie bolszewickim. To też należyte zabezpieczenie tego skrzydła było koniecznością operacyjną.

3. ARMIA.

4.X.

1. i 7. p. p. lit. atakują oddziały dywizji ochotniczej; atak z północnego wschodu w kierunku na Orany-Przełaje oraz demonstracja wzdłuż toru kolejowego Olkieniki-Orany. Po całodziennym ataku, popartym silnym współdziałaniem artylerji, o godz. 18.30 nieprzyjaciół pod Miluniszkami forsuje rzekę Mereczankę. Kontrakcja w toku. Patrole stwierdzają, iż wsie: Waryszki, Butwidance, Krumińce oraz Dziechciały (północo-wschód od Oran) obsadzone są przez mieszane oddziały bolszewicko-litewskie. Stwierdzono obecność kozaków.

4. dyw. piech. nakazano silne obsadzenie Niemna i Mereczanki aż do rzeki Uły z pozostawieniem na południe od Merecza oddziału, mającego przeciwdziałać ewentualnej akcji litewskiej na tyły dywizji ochotniczej.

Dow. 3. armji wydaje rozkaz operacyjny Nr. 1. w następujący sposób charakteryzujący jej zadanie

(punkt IV): "Zadanie 3. armji polega na zabezpieczeniu lewego skrzydła wojsk polskich, a więc na obserwacji pogranicza litewskiego z uszanowaniem linii Focha; dalej wobec naruszenia swego czasu neutralności przez Litwinów, osłona od północy dalszych akcji 2. i 4. armji".

5.X.

W rejonie Przełaje-Orany więźci jeńcy potwierdzają obecność 3., 4. i 6. p. p. lit. Powtarzają się wiadomości o obecności w rejonie na północo-wschód od Oran mieszanych oddziałów bolszewicko-litewskich. Oddziały te, przeważnie złożone z uuzarów litewskich i kozaków, zachowują się agresywnie. Kwatera główna wydaje rozkaz Nr. 270/III. za podpisem Naczelnego Wodza: Przyciunając się do wniosku Ligi Narodów nakazują natychmiastowe wstrzymanie kroków wojennych przeciw wojskom litewskim na odcinku od granicy pruskiej do wsi Poturce z tym, że Poturce zostaną utrzymane w naszym ręku.

6.X.

Bez ważniejszych zmian.

Dow. 3. armji wydaje rozkaz operacyjny Nr. 3:

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

I) Naczelny Wódz rozkazem z dnia 5.X.28 Nr. 270/III.Kwat.Główniej nakazał natychmiastowe wstrzymanie kroków wojennych przeciw wojskom litewskim na odcinku od granicy pruskiej do wsi Poturce z tem, że Poturce zostaną utrzymane w naszym ręku. II) W wykonaniu powyższego rozkazu pułk.Zagórski, jako dca 4.dyw.piech., zaś pułk. Koc, jako dca dywizji Ochronniczej, zawiadomia stronę przeciwną przez parlamentarjuszy o natychmiastowym wstrzymaniu kroków wojennych na odcinkach własnych. Od strony przeciwnej należy również zażądać natychmiastowego wstrzymania kroków wojennych aż do definitywnego uregulowania warunków zawieszenia broni przez oficjalny rozejm. III) W razie gdyby Litwini nie zastosowali się do powyższego żądania należy to protokółarnie stwierdzić w celu dostarczenia odpowiedniego materiału międzynarodowej Komisji. IV) Na obecnie zajmowanych liniach pozostaną patrole obserwacyjne, które przestrzegać muszą jaknajściślej obowiązującego bezwzględnie zawieszenia broni.

7.X.

W rejonie wsi Maluki (2 km. na zachód od Porzecza Litwini, nie zważając na zawarty rozejm, ostrzelali dnia 7.X. o godz. 18 nasze patrole, podchodzące do linii granicznej (rzeka Mereczanka), mimo że patrole nasze linii tej nie przekroczyły. Na odcinku tym patrol litewski przeszedł na południowy brzeg Mereczanki.

8.X.

Z grupą generała Żeligowskiego łączność w dalszym ciągu zerwana. Poboczną drogą dowództwo armji dowiaduje się o rzekomym samowolnym odmarzaniu tej grupy w kierunku północnym. Z nastrojów, jakie w jej oddziałach, złożonych z kresowców, panowały, dow. armji przypuszcza, iż zbuntowały się one na skutek wiadomości o wyznaczeniu linii demarkacyjnej i oddaniu Wilna Litwinom. Wyciąg z osobnego

meldunku gen. Sikorskiego podaje się poniżej:
 "Zaznaczam, że o niezadowoleniu dywizji lit.-bia-
 łoruskiej z rozejmu, zawartego z rządem litewskim
 doniosły mnie wieści już poprzednio i na sku-
 tek tych wieści byłem osobiście w miejscu posto-
 ju dywizji litewsko-białoruskiej w Koronowie,
 celem wyjaśnienia prawdziwości tych wersji i
 osobistego uspokojenia umysłów. Jednak wobec te-
 go, że z dywizją litewsko-białoruską w ciągu ca-
 łej wojny nie miałem bliższej styczności, korpus
 oficerski i żołnierze nie znali mnie i wpływ
 mój osobisty na uspokojenie umysłów dywizji naj-
 widoczniej skutków pożądaných nie odniósł.

9.X. Szef Oddziału II. Dłwa 3. armji mjr. Stamirowski
 otrzymuje drogą telefoniczną wiadomość o zaję-
 ciu przez generała Żeligowskiego Wilna dnia
 9.X. o godz. 17.

Zestawienie powyższe zostało zredagowane na podstawie
 dokumentów oficjalnych i dziennika operacyjnego Naczel-
 nego Dowództwa Wojsk Polskich.

Warszawa dnia 20. czerwca 1921 r.

Za zgodność:
 Szef Oddz. III. a. B. Śc. R. W.:

P. M. C. W.
 pułk. szt. gen.

Szef Biura Ścisłej Rady Woj.

( ) Rybak
 pułk. szt. gen.

